

»tehnička civilizacija izgleda jača nego ikada, tehnika potpuno zasjenjuje sve druge oblike ljudske egzistencije, a tehnički čovjek svuda slavi svoje carstvo. U ime napretka bezbrojne vrste se istrebljuju, mora i oceani se truju, zrak, voda i hrana se zagađuju, kida se mreža života, buldožer nazvan planetarna tehnička civilizacija gazi sve pred sobom. Novovjekovni *subiectum* svuda pruža svoje nezasitne ruke, radna životinja marljivo radi da bi uživala u napretku i blagostanju, tehnički ne-svijet zamračuje svaki ne-tehnički pristup svemu živućem, ljudska zvijezda sja nad Zemljom jače nego ikada. No, kako nas uči mudrost Istoka i Zapada, drevna evolucijska mudrost prirode, za sve postoji vrijeme življenja i vrijeme umiranja, vrijeme opstanka i vrijeme nestanka. Sto zvijezda jače sja, brže se gasi. U svojim temeljima život na Zemlji nesmetano protječe, potpuno nesvjestan 'velikog trenutka čovjeka' i protjecat će još dugo nakon što nestane zadnji trag uspomene na njega, Geja će još dugo nastaviti živjeti, prelijepa plava kugla još će dugo obasjavati vječnu tamu svemira. S ljudskom vrstom ili bez nje, za ekologu nije najvažnije pitanje« (str. 328).

Ovdje je riječ o značajnom prilogu istraživanju odnosa čovjeka i okoliša u socijalnom okviru. Čitatelji u ovoj knjizi mogu naći niz poticaja za daljnja promišljanja i istraživanja. Ipak, vrijedi napomenuti kako su mnogi elementi kritike suviše radikalni da bi bili opće prihvatljivi (slično autor tvrdi o teorijama koje naziva animalizmom), što može izazvati niz prijevora. U svakom slučaju, ova je knjiga uistinu vrijedna za istraživače mnogih područja, uključujući i ekohistoriju.

Tomislav Krznar

TOMISLAV MARKUS. DUBINSKA EKOLOGIJA I SUVREMENA EKOLOŠKA KRIZA. JEDAN BIOEKOLOŠKI PREGLED. HRVATSKO SOCIOLOŠKO DRUŠTVO - INSTITUT ZA DRUŠTVENA ISTRAŽIVANJA - ZAVOD ZA SOCIOLOGIJU ODSJEKA ZA SOCIOLOGIJU FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU, ZAGREB, 2006.

Za razliku od prethodne knjige (Tomislav Markus: *Ekologija i anti-ekologija. Kasna tehnička civilizacija i mogućnosti radikalnog ekologizma*. Hrvatsko sociološko društvo - Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004.) koja je išla u smjeru općenite kritike tehničke civilizacije, ova je knjiga više orijentirana na prikaz dubinske ekologije, ali s istim gledištem, a to je pokušaj prikaza destruktivnosti tehničkih društava. Ta se destruktivnost odvija na dva područja: kao destrukcija prirode i kao destrukcija čovjeka. Važan aspekt promišljanja prezentiranog u ovoj knjizi vezan je uz spoj darvinizma i dubinske ekologije. Ovaj prikaz zamišljen je kao odgovor na pitanja što je dubinska ekologija i kako je vidi autor ovoga djela.

U poglavlju *Povijesni uvjeti nastanka dubinske ekologije* autor polazi tragom odgovora na pitanje kako je nastala dubinska ekologija. Važno je napomenuti da je »nemoguće razumjeti povijest različitih ljudskih društava bez njihove ekološke osnove i uključenosti u temeljne ekološke procese - bez njih oni uopće ne bi mogli postojati. Ekohistorijska istraživanja, koja obuhvaćaju i antropologiju, arheologiju i historijsku sociologiju, ukazala su da su veliki

ekološki problemi postojali i u agrarnim civilizacijama koje su postupno uništavale svoju ekološku osnovicu i najčešće ubrzale vlastiti slom. Ono što se danas zove 'ekološka kriza' samo je kulminacija nekoliko tisuća godina deforestacije, salinizacije tla, istrebljivanja vrsta, lokalnog zagađivanja i drugih oblika destruktivne djelatnosti agrociviliziranog čovjeka. Ekološka destrukcija zbiva se u modernim društvima tako ubrzanim i naglim tempom, s mnogim novim problemima, da ih današnji ljudi mogu postati svjesni čak i iz ograničene perspektive vlastitog života« (str. 15). Dubinska ekologija ide tragom pokušaja nadilaženja svih antropocentričnih, paternalističkih i tehnolatrijskih odredbi življenja kakve dominiraju u tehničkoj civilizaciji. Vrijedi upitati koja su obilježja ovog pokreta (što autor čini u potpoglavlju *Osnovna obilježja dubinske ekologije*), drugim riječima: što je konkretno dubinska ekologija? Markus smatra - slijedeći misao niza autora, poglavito Arnea Naessa - da je dubinska ekologija »oblik ekopsihologije, nastojanje duhovne preobrazbe pojedinca ne radi privatnog zadovoljstva, već kao preduvjeta za širu socijalnu promjenu. Dubinska ekologija ističe veliki značaj duhovno-meditativne dimenzije ljudskog života - usko povezanog s načelom 'pustiti bivajuće biti' - ali koji ne znači kvijetizam i pasivitet. Njezin aktivizam nije izražen u obliku tehnoinstrumentalizma i 'poboljšanja prirode' - dominantnih aktivnosti u industrijskim društvima - već u izgradnji više razine ekološke svijesti i zdravijeg ekološkog života« (str. 34). Možemo pojednostavljeno reći da je dubinska ekologija misaono, djelatno i životno suprotstavljanje dominantnim sadržajima tehničke civilizacije: mitu o napretku, antropocentrizmu i uvjerenju kako je priroda resurs sirovina i odlagalište otpada s jednim ciljem, a taj je da služi čovjeku. Kada je riječ o odnosu dubinske ekologije i ekologije (empirijske prirodnoznanstvene discipline), govorimo o vrlo složenom i katkad proturječnom odnosu. Ukratko, dubinska ekologija ne može prihvatiti nikakvu dimenziju ekologije opisanu parametrima tehničke civilizacije. Jedan od značajnih elemenata dubinske ekologije jest darvinistička misao koja ide u smjeru izmještanja čovjekova postojanja iz središta života, drugim riječima »povratka« čovjeka u prirodni sklop postojanja. Oba područja naglašavaju značaj prošlosti kao presudnog elementa u rješavanju krize nastale tehničkom destrukcijom. Darwinizam naglašava imperativ življenja u evolucijskim prihvatljivim okolnostima, a dubinska ekologija naglašava da je civilizacija izlaženje iz tih okolnosti i samim time štetna za život ljudi i prirode. Važan prigovor dubinske ekologije, kako navodi autor, jest pogrešno uvjerenje da ljudi mogu biti mudri upravitelji prirode, ne uzimajući u obzir »mudrost« evolucijskih procesa. To je možda najsnažniji element detroniziranja čovjeka od strane dubinske ekologije. Slijedeće važno obilježje dubinske ekologije je odnos prema »divljini« (važno je napomenuti da je sam pojam »divljina« izraz antropocentrične i tehnocentrične orijentacije). U tom pogledu mnogi dubinski ekolozi zagovaraju tezu da je civilizacija *kao takva* pogrešna i da je osnovni problem ljudskog razvoja opisan točkom neolitske revolucije, odnosno poljoprivredom i domestificiranjem životinja. Drugim riječima, »divljina« je jedini preostali pravi čovjekov svijet, pa tako u dubinskoj ekologiji postoji i kult »divljine«, što je posljedica, kako napominje autor, njezine ekocentrične orijentacije. Iz toga proizlazi zagovaranje ekoregionalizacije, osude urbanizacije i hiper mobilnosti te cijelog niza procesa ekološke devastacije. Uvjerenje koje uzvisuje čovjeka autor naziva sekularnim humanizmom koji dominira u svim modernim društvima, bez obzira na to poziva li se na »individualne slobode«, »višu rasu« ili »bratstvo

i jedinstvo radničke klase«. To je logičan rezultat procesa koji je počeo u dolinama velikih rijeka prije nekoliko tisuća godina. Ipak, važno je napomenuti da je pogrešno svako isticanje ljudskog interesa prozvati antropocentrizmom jer i druge vrste i sve jedinke tih vrsta imaju svoje interese, primarno preživljavanje, a sekundarno kvalitetan život (primjerice, život bez boli), osobito viši organizmi. Iz navedenog o dubinskoj ekologiji jasno je vidljiva njezina neusuglasivost s drugim vr ijednostima oblikovanim u marksističkim, liberalnim ili građanskim svjetonazorima. Treba spomenuti još jednu dimenziju: religiju. Bliskost dubinske ekologije s arhaiskim svjetonazorima na osobit način dimenzionira shvaćanja religije dubinske ekologije. Osnovni je problem vezan uz redukciju sakralnosti na ljudsko, koja se odvija u modernim društvima. U tom je pogledu moguće reći da je u modernom svjetonazoru i religija motivator ekološke destrukcije. Ili, drugačije, i religija se, sukladno shvaćanjima dubinskih ekologa, tehnicizira. Važno je napomenuti da dubinska ekologija ne poima sebe kao religiju, kult ili mističan svjetonazor, pa u tom pogledu nije zamjena za religiju kao što u tehničkim društvima tehnika ili znanost to mogu postati, iako u dubinskoj ekologiji možemo pronaći elemente obožavanja prirode.

Kada je riječ o kritici dubinske ekologije, koja je razrađena u potpoglavlju *Od ekofašizma do primitivizma: dosadašnja kritika dubinske ekologije*, autor prikazuje nekoliko dimenzija kritike. Središte dubinske ekologije je biocentrizam pa je upravo on centar kritike dubinske ekologije. Moguće je uputiti kritiku i s gledišta ekofeminizma, humanizma, religijskoga gledišta itd. Dvije značajnije kritike idu u smjeru prikazivanja dubinske ekologije kao ekofašizma i primitivizma. U prvoj kritici ističe se nedovoljna orijentacija na čovjeka, odnosno izraženi biocentrizam koji može dosegnuti mizantropske i antidemokratske dimenzije, dok druga kritika ističe neracionalni i hipernaturalni element dubinske ekologije kojima se zagovaraju »primitivna« društva i negira značaj povijesnog razvoja tehničke civilizacije. Produbljujući moguću kritiku dubinske ekologije, autor u potpoglavlju *Dubinska ekologija - problematičan projekt?* prikazuje mogućnosti i prijevore dubinske ekologije. Iako je jedan od temeljnih uvida koncept intrinzičnih vrijednosti, prilično je nejasan. On kazuje da svaki dio prirode ima vrijednost po sebi, a ne radi viših ciljeva (čovjeka, primjerice). U tom je pogledu čovjek dio prirode, a ne njezin vrhunac. Ipak, priroda funkcionira hijerarhijski jer viši oblici života koriste niže za svoje postojanje. Na taj način horizontalni koncept biocentrizma postaje upitan. S druge strane, ako su ljudi dio prirode, koncept reintegracije - kakav zagovara dubinska ekologija - nije sasvim smislen jer ljudi nisu niti mogli napustiti prirodu. Također je dvojbena koncept »prava« živih bića ili prirode jer njegovi nejasni obrisi uvijek iznova vode u novu manipulaciju i hiperkorištenje. Pravo je na taj način uvijek dimenzionirano očuvanjem prirode kao resursa, što je suprotno, primjerice, konceptu intrinzične vrijednosti. Intrinzična vrijednost prirode trebala bi, među ostalim, izgraditi i strahopoštovanje čovjeka prema cjelokupnosti postojanja koje je sasvim neovisno o čovjeku. U tom pogledu autor smatra kako u »tehničkom društvu i velikim gradovima, s dominacijom mehaniziranog okoliša i ljudskih tvorbi, malo je tko sposoban osjetiti strahopoštovanje prema moći, veličini i ljepoti više-negoljudskog-svijeta. No, taj je osjećaj zapisan duboko u nama, u našoj biogramatici, i jedan od razloga velike privlačnosti dubinske ekologije je ukazivanje na potrebu njegove reafirmacije. Moderna ekologija pruža dodatni razlog za njegovu reafirmaciju jer, za razliku od plemenskih

društava, znamo za fenomen dubokog vremena, znamo da je priroda postojala davno prije prvih hominida i da će postojati dugo nakon zadnjih hominida. To može biti dobar razlog za obnovu osjećaja strahopoštovanja i poniznosti prema više-nego-ljudskom-svijetu» (str. 114). Jedan od sljedećih prigovora dubinskoj ekologiji jest humanistički voluntarizam koji bazično kazuje da ljudi vlastitim odlukama mogu promijeniti tijek stvari. Međutim, te odluke nisu praćene adekvatnim promjenama u ponašanju pa pritisak na okoliš ostaje isti. Ekološka destrukcija nije proizvod djelovanja jedne generacije, pa se voljom jedne generacije ne može niti promijeniti. Često se u kritici tehničke civilizacije mogu čuti pohvalni glasovi o životu u »divljini«, katkad do mjere pretjeranog hvaljenja plemenskog života. Ovdje se nalazimo pred smisaonim zidom dubinske ekologije: ako ona ne mijenja svijest ljudi, ne može dovesti do radikalne promjene, no radikalna promjena svijesti nužno ne vodi u socijalnu promjenu. Ako ovdje dodamo disbalans siromašnih (nerazvijenih) i bogatih (postindustrijskih) društava, stvari postaju još bezizlaznije. Vrijedi napomenuti - ako se vratimo na pohvalu plemenskog života kakvu zagovaraju dubinski ekolozi - da »povratak« u stanje civilizacije teško može biti prihvatljivo rješenje za velik broj ljudi. S istoga gledišta možemo primijetiti da bioregionalizam, kao sustav ekološki i kulturno samodostatnih cjelina, teško da može biti provediv u globalnom svijetu. Važan prijedor koji dobiva mnogo prostora na stranicama literature dubinske ekologije odnosi se na »prirodnost« čovjekova bića, što konsekvantno znači i na prirodnost ekološke destrukcije koju izaziva čovjek. Sljedeći važan aspekt dubinske ekologije je odnos prema evolucionizmu. Općenito, stav je dubinskih ekologa da moderni život u industrijskim društvima nije evolucijski prilagođen. U tom pogledu autor smatra da ljudi nisu ubili prirodu, nego su napustili okolinu evolucijske prilagođenosti. Kako bi se izbjegle optužbe za magizam, treba istaknuti - kako to čini autor - da je dubinska ekologija bliža znanosti i filozofiji te da nije moralna poduka dobrostojećih pojedinaca. Važan već spomenuti aspekt kritike dubinske ekologije je optužba za ekofašizam. Kritičari pokušavaju prikazati da dubinskim ekolozima nije stalo do pojedinačnih bića - poglavito ne čovjeka - nego zagovaraju neki holizam i jednost postojanja. Čini se da ta primjedba nije sasvim pravdana jer dubinski ekolozi primarno prikazuju značaj svakog dijela spektra postojanja za održanje života, ne uzimajući pritom vrijednost pojedinim bićima, primjerice čovjeku. Važni problemi vezani uz kritiku dubinske ekologije povezani su uz prikaz odnosa prema ljudskim bićima, posebice siromašnima. Ovdje možemo uočiti značajne prijedore jer je riječ o ljudima.

Kada je riječ o mogućnostima dubinske ekologije - koje autor prezentira u posljednjem poglavlju, naslovljenom *Poruka dubinske ekologije*, kroz dva potpoglavlja: *Od standardnog modela humanističkih disciplina do bioekologije* i *Dubinska ekologija kao filozofija okoline evolucijske prilagođenosti* - on primarno ističe odnos dubinske ekologije prema humanističkim znanostima. Veoma je važno napomenuti da je za bilo kakvo ozbiljnije promatranje odnosa čovjeka i prirode potrebno veliko znanje s područja biologije i ekologije. Čak i specifični momenti čovjekova postojanja, kao što su kultura i društvo, uvjetovani su biološkim postojanjem, povezanošću s prirodom koja traje stotinama tisuća godina. Također je važno napomenuti da moderna industrijska društva vrše neviden pritisak na okoliš te dovode do ekstreme nemogućnosti evolucijske adaptacije na okoliš. U tom je pogledu nužan, kako primjećuje autor, sasvim nov pogled na prirodu, ljudsku prirodu i evolucijsku

(ne) adaptaciju čovjeka. Dualizam na kojemu je temelj humanističkih disciplina, a koji se očituje u prikazivanju čovjeka kao bića koje je odvojeno od prirode putem svoje povijesti, kako samostvaralačkog procesa često je utemeljen na biofobiji i ekofobiji. Postoji određena biogramatika, ali ne apsolutni determinizam, i svaki novi bijeg od tako oblikovane prirodnosti bijeg je u nove oblike socijalne, kulturne i humane destrukcije. Kako to nije izvedivo bez poznavanja bioloških i ekoloških teorija, humanističke discipline također su osuđene na neuspjeh i perpetuiranje trenutačnog nepovoljnog stanja. Autor ističe da nije moguće nadvisiti ili zanemariti čovjekov razvoj koji je trajao milijunima godina s nekoliko stoljeća života u urbanim, industrijskim i tehniciziranim okolnostima. Tome svakako pridonosi vrijednosna slika prirode kao divlje i opasne, a ljudskog društva kao sigurnog mjesta, otvorenog napretku čovjekova postojanja. Dokaze potrebe za blizinom prirodi autor vidi u neprestanom bijegu industrijskih ljudi u okolnosti organskog postojanja. Taj je bijeg jednim dijelom i bijeg od okolišne destrukcije kojom čovjek uništava i samoga sebe. Ovdje autor vidi konstruktivnost rješenja koja nudi dubinska ekologija. U tom je pogledu dubinska ekologija bijeg od konzumizma, hiperurbanizma, hiperpopulacije i svih ostalih bitno destruktivnih određenja modernoga industrijskog društva. U konačnici bi standardni model humanističkih znanosti trebao usvojiti ovo dosad spomenuto i prihvatiti »prirodnost« kao komponentu čovjekova postojanja te time težiti smanjenju ekološke destruktivnosti. S druge strane, to prihvaćanje umanjilo bi potrebu za isticanjem posebnosti čovjekova postojanja, što bi također moglo smanjiti destrukciju okoliša.

U središtu dubinske ekologije je promjena paradigme, a riječ je primarno o zaustavljanju okolišne destrukcije. S druge strane, riječ je o nadilaženju mnogih modernih utopizama čija je središnja zamisao pokušaj preoblikovanja čovjekova destruktivnog djelovanja bez radikalne promjene življenja. Te radikalne promjene osobito se odnose na demografski i tehnički element življenja u modernim društvima. Nije više u pitanju očuvanje tehničke civilizacije, nego prije očuvanje života. Promjena paradigme također počiva i na prihvaćanju evolucionističkih uvida o čovjekovu životu, napuštanja paradigme čovjekove posebnosti i prirode kao resursa. I konzumizam je jedno od središnjih određenja tehničke civilizacije, koje treba biti nadiđeno. Jedno od središnjih pitanja je ono populacijsko. Na Zemlji, prema autorovim riječima, ima previše ljudi koji nisu prilagođeni životu s prirodom, sukladno evolucionističkim mogućnostima, pa njihov život nepovratno izaziva destrukciju. Rješenje je dimenzioniranje društva na način plemenskih zajednica, a preduvjet za to je smanjenje broja ljudi na Zemlji. To je jedini oblik života, kako smatra Markus, kojemu je čovjek prilagođen, uz napomenu da ta društva imaju najnižu razinu intervencije u okoliš. U suprotnom, ljudi industrijskih društava moraju neprestano pronalaziti supstitute života kroz tehniku, što opet rezultira neprekidnim pritiskom na okoliš. U konačnici se dubinska ekologija može shvatiti kao »filozofija okoline evolucionističke prilagođenosti, jer nastoji reafirmirati neke elemente ljudske biogramatike i pomoći lakšem zadovoljenju onih bioloških potreba koje su najviše potisnute u modernoj civilizaciji. Dubinska ekologija jedan je mogući odgovor na poziv za povratkom čovjeka u svoj drevni zavičaj. Njezin bi cilj trebao biti afirmacija drevnog okoliša i nastojanje da se pridonese autentičnom izrazu naše pleistocenske prirode« jer smo mi »divlja pleistocenska vrsta i restauracija 'raja' mora značiti širenje i obnavljanje divljine s dugoročnom tendencijom

da ona postane ne privremeni bijeg, već ono što je bila kroz milijune godina - naše trajno boravište, dom i zavičaj« (273 - 274). U suprotnom je čovjekov nestanak pitanje vremena, no još i više, čak je i život ugrožen. Vrijedi završiti autorovim riječima: »Kako tehnička civilizacija tone u suton, a tehnički sustav se postupno gasi, tako sve veći broj ljudi sanja san o novom, a opet tako starom svijetu, svijetu u kojem više u jeziku niti jednog naroda neće postojati riječ 'divljina', jer će opet sve biti, kao što je bilo milijardama godina, divljina. Možda je taj san - nikada prežaljeni gubitak našeg doma - jedino vrijedan ljudskog življenja. Jer, dok je gustih šuma i plavih mora, snježnih planina i zelenih ravnica, prostranih stepa i rascvjetalih livada, dok slobodne divlje vrste prkose žudnji civilizirane životinje da sve pretvori u sirovinsku rezervu, dotle postoji nada za čovjeka, postoji nada da naš divlji pleistocenski genom opet dođe do autentičnog izraza, postoji nada da se jednom, nakon dugog putovanja kroz pustinju civilizirane povijesti, vratimo kući. U našem divljem genomu, koji nas trajno zove natrag našem jedinom pravom zavičaju, naša je jedina nada - jer samo nas to čini ljudima. No, ako je čovjeku suđeno da nestane, ostat će slobodan divlji svijet, svijet koji smo, nažalost, izdali, a koji je uvijek ostao vjeran sebi. Čovjek je pao i svakako će, prije ili poslije, nestati, ali divlji zeleni i plavi svijet bio je tu davno prije nas i bit će davno nakon nas. Iz njega smo ponikli i u njega ćemo se, ovako ili onako, živiti ili mrtvi, vratiti« (274 - 275).

S nekoliko odabranih misli iz ove knjige nastojali smo pokazati kako dubinsku ekologiju vidi autor. Treba napomenuti da je riječ o nadahnjujućim, ali i prijepornim mislima. Pred nama je značajan posao osmišljavanja odnosa čovjeka i prirode u socijalnom i etičkom kontekstu. Čini se da je ova knjiga vrijedan prilog tom procesu.

Tomislav Krznar

Dr László Gulyás: The destiny of two regions - Upland (Felvidék) and Vojvodina (Vajdaság) - from the Austro-Hungarian Monarchy until today - Hungarian Regional Development Public Company, Sine loco [S.I.]. 2005. pp. 233.

Dr. Gulyás László: Két régió - Felvidék és Vajdaság - sorsa az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig - Hazai Térségfejleszt Rt. Hn. 2005. 233 p.

From the beginning of the 1990s Hungarian Geographical Science is devoting more and more attention to regional research aiming to examine the space-structure of the Carpathian basin. Research directions that have been given up during the period of state socialism have come to a revival again. Such is this book which is the extended version of the doctoral dissertation of the author and was made within the frames of »Regional Politics and Economy« Doctoral Programme at the Faculty of Economics at the University of Pécs.

The book is divided into seven separable chapters that are based on each other. It introduces the birth of the Monarchy and explains the problems of the more than »50 year« marriage clarifying the concept of »region« in the title. Advancing with an appropriate methodology then introducing the last steps towards disintegration (occurrent border conceptions, military aims) it ends with the evolution of the »Trianon-borders«.

Ekonomaska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen V. / Broj 5
Zagreb - Samobor 2009.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb
(moderator: Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Urednici / Editors-in-chief:

Hrvoje Petrić, Drago Roksandić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb, Hrvatska), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula, Hrvatska), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska), Tatjana Buklijaš (Cambridge, UK), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Halil İnalçik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci, Hrvatska), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb, Hrvatska), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Hrvatska), Zlata Živaković Kerže (Osijek, Hrvatska)

Grafički urednik / Graphic design:

Alojz Zaborac

Prijelom / Layout:

Meridijani, Hrvoje Herceg

Lektura / Language editing:

Aleksandra Slama i Dražena Santini

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN:

1845-5867

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2009.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@inet.hr

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije
